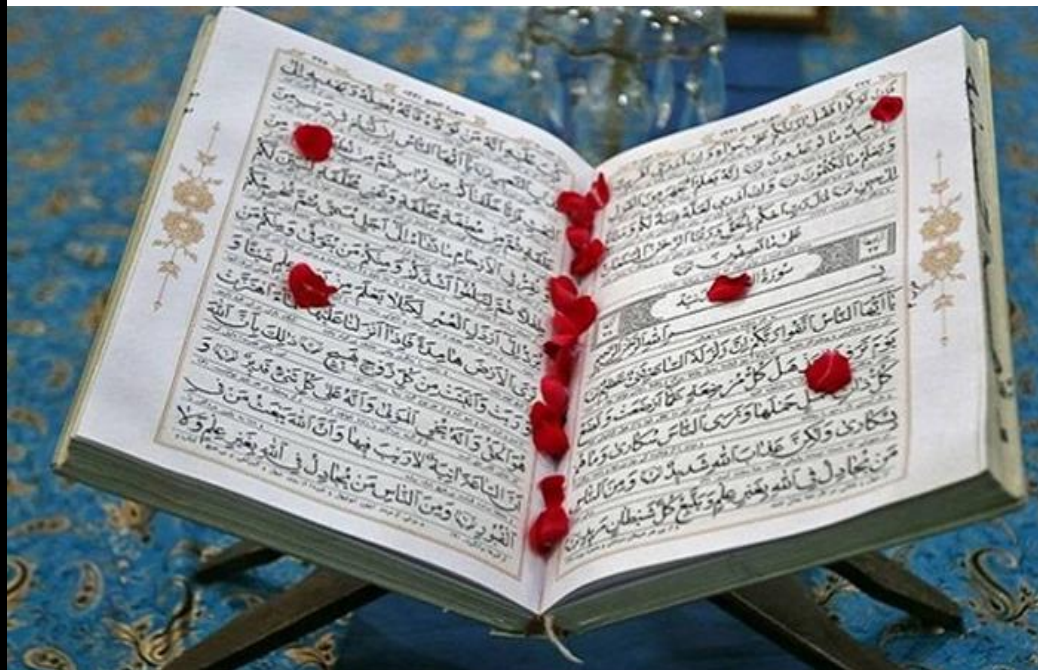


بسم الله الرحمن الرحيم

نکات کلیدی و تفسیری جزء یازدهم قرآن کریم



انفاق، غرامت نیست موجب

قربت و نزدیکی به خداست

وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا
يُنْفِقُ مَغْرَمًا... (۹۸) وَمِنَ
الْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ
الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ
قُرْبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَ صَلَوَاتِ
الرَّسُولِ إِلَّا إِنِّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ
سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

ابتدا به گروهی از عرب‌های بادیه‌نشین اشاره می‌کند که بر اثر نفاق یا ضعف ایمان هنگامی که چیزی را در راه خدا انفاق کنند، آن را ضرر و زیان و غرامت محسوب می‌کنند؛ نه یک موفقیت و پیروزی و یا یک تجارت پر سود.

سپس به گروه دوم یعنی مؤمنان با اخلاص بادیه‌نشین اشاره کرده می‌گوید: گروهی از این عرب‌های بادیه‌نشین کسانی هستند که ایمان به خدا و روز رستاخیز دارند؛ به همین دلیل هیچ‌گاه انفاق در راه خدا را غرامت و زیان نمی‌دانند، بلکه با توجه به پاداش‌های وسیع الهی در این جهان و سرای دیگر، این کار را وسیله نزدیکی به خدا و مایه توجه و دعای پیامبر صلی الله علیه و آله که افتخار و برکت بزرگی است می‌دانند.

آنگاه خداوند این طرز فکر را با تاکید فراوان تصدیق می‌کند و می‌فرماید: آگاه باشید که این انفاق‌ها به طور قطع مایه تقرب آن‌ها به پیشگاه خداوند است بر این اساس به زودی خدا آنان را داخل رحمت و بیزه خود کرده و اگر لغزش‌هایی هم از آنان سرزده باشد به خاطر ایمان و اعمال پاکشان آن‌ها را می‌بخشد؛ زیرا خداوند آمرزنده و مهربان است. ۱۰.

با پرداخت واجبات مالی جان خود را پاک و نورانی کنید

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۱۰۳- توبه)

این آیه که در مورد پرداخت زکات مال است (۲) به پیامبر صلی الله علیه و آله به عنوان ولی امر مسلمین دستور می‌دهد تا زکات اموال مسلمانان را گرفته و بعد از دریافت برای آن‌ها دعا کند. این آیه در ماه رمضان سال دوم هجری در مدینه نازل شد و پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود ندا دهند که خداوند، زکات را نیز همچون نماز واجب ساخت. پس از یک سال نیز فرمان داد که مسلمانان زکاتشان را بپردازند (۳).

پرداخت وجوهات شرعی مانند زکات و خمس و به طور کلی، انجام وظایف دینی، عامل پاکی روح و موجب رشد فضایل اخلاقی در فرد و جامعه خواهد بود

مفسرین در فاعل « تُطَهِّرُهُمْ » اختلاف دارند که پاک کننده کیست یا چیست؟ خلاصه نظر آیت الله جوادی آملی این است که: « تُطَهِّرُهُمْ » جمله وصفیه است برای صدقه؛ یعنی صدقه‌ای که پاک می‌کند آن‌ها را و این اختصاصی به زکات واجب ندارد بلکه تمام عبادات این گونه اند که باعث تطهیر و تزکیه فاعل آن می‌شوند (۴).

بر این اساس، پرداخت وجوهات شرعی مانند زکات و خمس و به طور کلی، انجام وظایف دینی، عامل پاکی روح و موجب رشد فضایل اخلاقی در فرد و جامعه خواهد بود.

چیزی از دید خدا و رسولش و نیز شاهدان اعمال، مخفی نیست

وَقُلْ أَعْمَلُوا فَيَسِيرَ اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَاسْتَرْدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (۱۰۵- توبه)

از اهداف تربیتی این آیه وادار کردن مردم به مراقبت در کارهایشان است و نیز فراموش نکنند که برای اعمال نیک و بدشان حقایقی وجود دارد که به هیچ وجه پنهان نمی‌ماند و برای تک تک افراد بشر مراقب‌هایی هست که از اعمال ایشان اطلاع یافته و حقیقت آن را می‌بینند

معنای آیه این است: ای رسول ما! بگو هر کاری می‌خواهید، بکنید؛ چه خوب، چه بد؛ اما بدانید که به تحقیق خدای سبحان و نیز رسول او و مؤمنینی که شاهدان اعمالند حقیقت عمل شما را می‌بینند و آن وقت که به عالم غیب و شهود بازگشتید، حقیقت عمل شما را به شما نشان می‌دهد. به عبارت دیگر آنچه را که انسان پس از مرگ و در قیامت از حقیقت اعمال خود مشاهده می‌کند همان در دنیا مشهود خدا و رسول و مؤمنین شاهد اعمال است (۵).

از اهداف تربیتی این آیه وادار کردن مردم به مراقبت در کارهایشان است و نیز فراموش نکنند که برای اعمال نیک و بدشان حقایقی وجود دارد که به هیچ وجه پنهان نمی‌ماند و برای تک تک افراد بشر مراقب‌هایی هست که از اعمال ایشان اطلاع یافته و حقیقت آن را می‌بینند.

چند نکته:

سین» در «فَسِيرِي» به معنای آینده نزدیک نیست و برای تحقیق و تاکید است زیرا در مورد دیدن حقیقت فعل آن هم از سوی خدا متعال معنا ندارد که آن را موكول به آینده كنیم.

مراد از دیدن عمل دیدن حقیقت و باطن آن است زیرا دیدن ظاهر عمل برای همه مقدور است و معنا ندارد آن را منحصر در عده خاصی دانست.

این دیدن هم مربوط به همین دنیاست زیرا دیدن در آن دنیا ضمن آنکه در پایان آیه و بعد از این مرحله مطرح است برای همگان ممکن خواهد بود). ۶.

بنا بر روایات رسیده از اهل بیت علیهم السلام منظور از مؤمنینی که در این دنیا شاهد حقایق اعمالند امامان معصوم علیهم السلام است). ۷.

مقصود از تفقه در دین فهمیدن همه معارف دینی از اصول و فروع آن است، نه خصوص احکام عملی، که در اصطلاح به آن فقه گفته می‌شود. زیرا با گفتن مسائل شرعی انذار صورت نمی‌گیرد و نیاز به بیان اصول عقاید هم دارد

واجب است که عده‌ای بروند و درس دین بخوانند و برگردند

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْ لَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ (۱۲۲- توبه)

معنای آیه این است: برای مؤمنین سایر شهرستان‌های غیر مدینه جایز نیست که همگی به جهاد بروند؛ چرا از هر شهری یک عده به سوی مدینه الرسول کوچ نمی‌کنند تا در آنجا احکام دین را یاد گرفته و عمل کنند و در مراجعت به دیارشان، هم وطنان خود را با نشر معارف دین از آثار مخالفت با اصول و فروع دین، آگاه کنند تا شاید بترسند و به تقوا بگرایند؟

از اینجا معلوم می‌شود که:

۱. مقصود از تفقه در دین فهمیدن همه معارف دینی از اصول و فروع آن است، نه خصوص احکام عملی، که در اصطلاح به آن فقه گفته می‌شود. زیرا با گفتن مسائل شرعی انذار صورت نمی‌گیرد و نیاز به بیان اصول عقاید هم دارد.

۲. وظیفه هجرت برای جهاد، از کسانی که لازم است بروند و علوم دینی را بیاموزند برداشته شده است). ۸.

مفسران در بیان منظور از این آزمایش سالانه که یک یا دو برگزار می‌شود اظهار نظرهایی کرده‌اند: بعضی آن را بیماری‌ها و بعضی گرسنگی و شدائد دیگر و برخی مشاهده آثار عظمت اسلام و حقانیت پیامبر ص را در میدان‌های جهاد که منافقان به حکم اجبار محیط در آن شرکت داشتند و بعضی پرده بر داشتن از اسرار آن‌ها، می‌دانند

یک یا دو امتحان اصلی که هر سال از ما می‌گیرند

أَوْ لَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَكَّرُونَ (۱۲۶- توبه)

معنا آیه چنین است: چرا ایشان تفکر نمی‌کنند و عبرت نمی‌گیرند، با اینکه می‌بینند در هر سال، یک یا دو بار مورد امتحان قرار می‌گیرند و در همه نوبت‌ها از امتحان مردود گشته و نمی‌توانند از امتحان خدایی سربلند بیرون آیند و توبه نمی‌کنند و متذکر نمی‌شوند که اگر در این باره فکر می‌کردند قطعاً بیدار می‌شدند و وظیفه واجب و حیاتی خود را تشخیص می‌دادند. ۹۰

مفسران در بیان منظور از این آزمایش سالانه که یک یا دو بار برگزار می‌شود اظهار نظرهایی کرده‌اند: بعضی آن را بیماری‌ها و بعضی گرسنگی و شدائد دیگر و برخی مشاهده آثار عظمت اسلام و حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در میدان‌های جهاد که منافقان به حکم اجبار محیط در آن شرکت داشتند و بعضی پرده بر داشتن از اسرار آن‌ها، می‌دانند. ۱۰۰)

اما منظور هر چه باشد یک چیز مسلم و یقینی است و آن این است که هر انسان جدای از آزمون‌های روزانه که مرتب برگزار می‌شود در یک یا دو آزمون نیز شرکت می‌کند که به صورت سالانه از شخص او گرفته می‌شود. با یک مقایسه ساده می‌توان به اهمیت، ارزش و تأثیرگذاری امتحانات سالانه در سرنوشت آدمی نسبت به آزمون‌های روزانه پی برد.

به فرموده حضرت آیت جوادی آملی هر کس هر کاری که می‌کند در محدوده خانه جان خود می‌کند. اگر گناه می‌کند درون این خانه چاهی کنده و آن را پر از فاضلاب و نجاسات متعفن می‌کند و اگر عمل صالح انجام می‌دهد در حیاط این خانه باغچه‌ای پر از گل‌های عطرآگین کاشته و پرورش می‌دهد. اما برای دیگرانی که از پشت دیوار این خانه عبور می‌کنند در نهایت دو تأثیر و حالت وجود دارد؛ یا بینی خود را گرفته و با قدری اذیت به سرعت عبور می‌کنند و یا لذتی برده و صاحب گل‌ها را دعا می‌کنند. خدا به کسی ظلم نمی‌کند؛ اگر ظلمی هست ساخته و پرداخته خود ماست

هر چه کنی به خود کنی

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ (۲۳- یونس علیه‌السلام)

شاید تصور کسانی که بی‌باکانه در کوی و برزن شعار اسلامی را به عمد زیر پا می‌گذارند این باشد که با این کار می‌توان ضرر و آسیبی به اسلام و جامعه اسلامی وارد کرد. قرآن کریم در این آیه خط بطلان بر چنین پنداری کشیده و تمام ضررهای آن کار را متوجه خود آن گناه‌گار می‌داند و می‌فرماید: ای مردم بدانید هر گونه ظلم و ستمی که مرتکب شوید و هر انحرافی که از حق پیدا کنید ضرر و زیانش دامن‌گیر خود شماست.

به فرموده حضرت آیت جوادی آملی هر کس هر کاری که می‌کند در محدوده خانه جان خود می‌کند. اگر گناه می‌کند درون این خانه چاهی کنده و آن را پر از فاضلاب و نجاسات متعفن می‌کند و اگر عمل صالح انجام می‌دهد در حیاط این خانه باغچه‌ای پر از گل‌های عطرآگین کاشته و پرورش می‌دهد. اما برای دیگرانی که از پشت دیوار این خانه عبور می‌کنند در نهایت دو تأثیر و حالت وجود دارد؛ یا بینی خود را گرفته و با قدری اذیت به سرعت عبور می‌کنند و یا لذتی برده و صاحب گل‌ها را دعا می‌کنند.

خدا به کسی ظلم نمی‌کند؛ اگر ظلمی هست ساخته و پرداخته خود ماست؛ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (۴۴- یونس علیه‌السلام)

آیه بیانگر یکی از مهم‌ترین قوانین الهی است که با آن می‌توان سوالات فراوانی را مورد خداوند متعال پاسخ داد. بنابر این آیه اگر کاری مستند به خداوند متعال بود پس قطعاً مبرا از هر گونه ظلم و ستم است و اگر کاری در آن شائبه ستمگری بود بی شک چهره ظالمانه آن ربطی به خدا ندارد و این ناشی از خود بشر است. والدینی که دستورات شرع و توصیه‌های پزشکی را رعایت نمی‌کنند به ناچار می‌بایست رنج یک عمر فرزند معلول را تحمل کنند و انسان‌هایی که با بی تقوایی عذاب را خدا را به سوی خد سرازیر می‌کنند و آنان که با گناه به روح پاک الهی خود ستم می‌کنند و مانع کمال و سعادت او مس شوند همه و همه مقصرانی هستند که باید خود را سرزنش کنند و ظلم خود کرده را به دیگری نسبت ندهند.

نجات مؤمنین، وعده حتمی خداست

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّي الْمُؤْمِنِينَ (۱۰۳- یونس علیه‌السلام)

این آیه، وعده امید بخش خداوند متعال به مؤمنین است که اگر به واقع مؤمن بودند یعنی در عقیده به اصول دین باور داشتند و در عمل به قدر توان به دستورات دین عامل بودند؛ خداوند آن‌ها را در زمانی که قرار شده عذابی نازل شود و کافران را نابود کند از خطر حفظ کرده و نجات می‌دهد.

بنا بر این اصل در قانون خدا هیچ‌گاه تر و خشک با هم نمی‌سوزند و عذاب تنها دامن گیر کافران و تبه‌کاران می‌شود. (۱۱)

پی نوشت ها:

۱- نمونه، ج ۸، ص ۹۵-۹۶

۲- المیزان، ج ۹، ص ۳۷۷

۳- تفسیر نور، ج ۵، ص ۱۳۸

۴- این مطلب را ایشان به مناسبت تفسیر آیه ۴ مؤمنون در درس تفسیر خود بیان کردند.

۵- المیزان، ج ۹، ص ۳۷۹

۶- همان

۷- مجمع‌البیان، ج ۵، ص ۱۰۴

۸- المیزان، ج ۹، ص ۴۰۴

۹- المیزان، ج ۹، ص ۴۱۱

۱۰- نمونه، ج ۸، ص ۲۰۳

منبع: هیات رزمندگان اسلام

معاونت فرهنگی تربیتی

مرکز آموزش های غیرحضورى حوزه های علمیه خواهران

<http://vufarhangi.whc.ir/>